

Wójcik, Zbigniew J.

Sesja pn. 60 lat kartografii niepodległej Polski

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 24/r2, 482-483

1979

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Archiwum Państwowego w Kielcach (Stanisław Marcinkowski) i muzeów kieleckich (Ewa Skołowska i Krzysztof Urbański), Aktualnym problemem kształtowania środowiska przyrodniczego w regionie świętokrzyskim poświęcony jest artykuł Juliusza Brauna, Jerzego Ćmaka i Stanisława K. Wiąckowskiego. Zeszyt zamyka bibliografia wydawnictw KTN opracowana przez Mieczysława Markowskiego.

Spodziewać się należy, że w najbliższych latach nastąpi dalszy rozwój Kieleckiego Towarzystwa Naukowego, które nadal będzie spełniać funkcję inspiratora i koordynatora badań regionalnych prowadzonych na Ziemi Kieleckiej.

Andrzej Rembalski
(Kielce)

SESJA PN. 60 LAT KARTOGRAFII NIEPODLEGŁEJ POLSKI

Katedra Kartografii przy Wydziale Geografii i Studiów Regionalnych UW zorganizowała w dniu 29 XI 1978 r. sesję poświęconą dorobkowi kartografii w Polsce. Zebranie otworzył kierownik Katedry — prof. Bogodar Winid, który podkreślił znaczenie prac kartograficznych Eugeniusza Romera dla ustalenia granic odradzającej się w 1918 r. Polski, dorobek kartografów wojskowych okresu międzywojennego (oceniony wysoko na Międzynarodowym Kongresie Geograficznym w Warszawie w 1934 r.) oraz wszechstronny rozwój kartografii (m. in. geologicznej) po ostatniej wojnie.

W poszczególnych referatach obraz ten został znacznie pogłębiony. Tak np. prof. Stanisław Pietkiewicz w wystąpieniu pt. *U zarania kartografii niepodległej Polski* wykazał, że narodziła się ona w 1914 r., tzn. zaraz po wybuchu I Wojny Światowej. Armia polska podjęła wówczas prace nad zestawieniem dokumentacji kartograficznej niezbędnej dla wojska. Następnym etapem prac w tym zakresie był *Geograficzno-statystyczny atlas Polski* E. Romera wydany w Wiedniu w 1916 r. Jego kolejne wydanie wyzyskane zostało podczas Konferencji Wersalskiej. W okresie międzywojennym początkowo wyzyskano dawne mapy służb kartograficznych państw zaborczych. Następnie wydano szereg oryginalnych map administracyjnych, typograficznych i turystycznych.

Mgr Witold Maculewicz w referacie *Kartografia urzędowa 20-lecia międzywojennego* zwrócił uwagę, że przez pierwsze 10 lat niepodległości wypracowano nowoczesne metody opracowań topograficznych. Następne dziesięciolecie to wykonywanie całkowitego pokrycia obszaru Polski mapami w skali 1:100 000. Rozpoczęto także wydawanie map dokładniejszych. Mapy te należały — pod względem dokładności, a także nowych technik — do najlepszych w świecie.

Inny problem omawiał mgr Jerzy Ostrowski w referacie pt. *Romerowska szkoła kartograficzna*. Szkoła ta powstała w 1908 r. i dokumentowała swą działalność przede wszystkim wydanym wówczas *Małym atlasem geograficznym* (jego ostatnie wydanie ukazało się po ostatniej wojnie). Romer skupił wokół siebie w okresie międzywojennym wybitnych kartografów: Teofila Szumańskiego, Józefa Wąsowicza, Franciszka Uhorcza, Michała Janiszewskiego. Podjęli oni po II Wojnie Światowej pracę w Lublinie i Wrocławiu, tworząc — jak np. Janiszewski — modyfikację głównej koncepcji opracowań Romera (m. in. wyzyskując do opracowań metody pomiarów hipsometrycznych).

Kolejny referent — dr Gabriel Bonatowski — omówił *Współczesne opracowania kartograficzne Polski*. Wspomniał on o działalności kartograficznej Polaków w czasie II Wojny Światowej, a następnie o podjęciu prac kartograficznych przez Wojskowy Instytut Geograficzny w 1945 r. Przedstawił także działalność Centralnego Urzędu Geodezji i Kartografii. Staraniem różnych przedsiębiorstw i instytucji na-

ukowych wydano w tym okresie mapy topograficzne w różnych skalach oraz wiele map specjalistycznych: geologicznych, gleboznawczych, geomorfologicznych, hydrograficznych itp. Warto odnotować, że jest to dorobek, jakiego nie mają kraje o dużych tradycjach kartograficznych.

Dodać należy, że zasygnalizowane powyżej referaty dokumentowała specjalnie zorganizowana wystawa, na której przekazano szereg cennych obiektów. Na wymienienie zasługują mapy linii granicznych z lat 1918—1919, administracyjne i turystyczne mapy okresu międzywojennego (w tym nagrodzone za granicą opracowania map Tatr i Pienin), atlasy i mapy specjalne (przemysłowe, administracyjne), a także *Mapa fizyczna Polski* wydana przez M. Janiszewskiego w Genewie w 1943 r. Rzecz zrozumiała, że znaczną grupę wystawionych eksponatów stanowiły opracowania E. Romera i jego uczniów.

Zbigniew J. Wójcik
(Warszawa)

MEDALE OKOLICZNOŚCIOWE Z HISTORII TECHNIKI

Towarzystwo Przyjaciół Górnictwa, Hutnictwa i Przemysłu Staropolskiego w Kielcach — z okazji organizowanych przez to stowarzyszenie imprez pn. *Dymarki Świętokrzyskie* — wydaje co roku medale prezentujące zabytki techniki Kielecczyny.

Pierwszy medal wybity w 1971 r. przedstawiał stylizowany piec dymarski wzorowany na rekonstrukcji wykonanej przez członków Zespołu Historii Polskiej Techniki Hutniczej i Odlewniczej przy ówczesnym Zakładzie Historii Nauki i Techniki PAN, prowadzących badania nad problematyką starożytnego ośrodka hutniczego w Górach Świętokrzyskich. Na rewersie tego medalu widnieje napis „Towarzystwo Przyjaciół Górnictwa, Hutnictwa i Przemysłu Staropolskiego w Kielcach”, zaś w środku dwa skrzyżowane młotki górnicze. Motyw ten powtarza się na wszystkich rewersach medali przedstawiających zabytkowe objekty techniki Ziemi Kieleckiej.

W 1972 r. pokazano na medalu fragment najbardziej znanego zabytku techniki hutniczej — huty w Samsonowie. Przedstawia on ruiny pieca wzniesionego w 1882 r. Na medalu znajduje się napis „Wielki piec w Samsonowie — Zabytki techniki Kielecczyny”. Medal projektował art. plastyk Jan Łęski.

W 1973 r. wybito dwa medale przedstawiające ruiny walcowni w Nietulisku, która stanowiła ważny element w staszycowskim planie „utworzenia ciągłego zakładu fabryk żelaznych na rzece Kamiennej”. Medale wykonano według projektów art. plastyka Stefana Dulnego i Jerzego Sadowskiego.

Najlepiej zachowany na Kielecczyźnie zabytek techniki — kompleks walcowni i pudlingarni w Sielpi Wielkiej, przedstawiony został na modelu w 1974 r. Zakłady w Sielpi zbudowano w latach 1839—1841 staraniem Banku Polskiego. W jednej z odrestaurowanych po wojnie hal fabrycznych znajduje się dziś ekspozycja, której gospodarzem jest Muzeum Techniki NOT w Warszawie. Awers medalu przedstawia budynki hal i napis „Sielpia Wielka — Walcownia Żelaza”. Medal projektował art. plastyk Stefan Dulny.

Na awersie drugiego medalu wybitego w tym roku z okazji XXX-lecia Polski Ludowej widnieje napis „XXX-lat PRL — 1944—1974”, a na rewersie stylizowany napis „Dymarki-Słupia Nowa”. Koncepcję plastyczną tego medalu wykonał Andrzej Galiński.

Awers medalu wybitnego w 1975 r. przedstawia wnętrze hali fabrycznej walcowni w Maleńcu zbudowanej w 1839 r. i napis „Zabytki techniki Kielecczyny — Maleniec”. Na medalu z 1976 r. widniał fragment muru oporowego okalające-